

in nižje stopnje. Nedvomno je tak metodološki prijem zlasti pri obravnavanju ljudske noše edino pravičen in nujen.

V prvem delu disertacije, ki je zaradi obilnega gradiva in obsega predmeta daljši, uporablja avtor številne upodabljajoče vire, na osnovi katerih obdeluje vnanjo podobo oblačilne omike, in sicer posamezne dele moške in ženske višje, preprostejše in ljudske noše, kot so pokrivala, suknjiči, ženske obleke, perilo, plašči in ogrinjala, hlače ter obuvala. V drugem delu pa uporablja pisane vire o noši glede na stanovske okvire oziroma razločke v noši 16. stoletja. Po številnih policijskih redih, zapuščinskih inventarjih in oporokah ugotavlja, kakšna oblačila so bila pri nas tedaj v navadi, dalje materiale in cene posameznih delov noše tudi glede na njihov izvor in plačilne možnosti. — Posnetki fresk, ki so dodani na koncu, lepo ilustrirajo delo.

Čeprav je razprava, kot že omenjeno, zelo skrajšan povzetek celotnega dela o noši 15. in 16. stoletja na Slovenskem, si povsem lahko ustvarimo predstavo o tedanji noši, kot so jo upodobili številni znani in neznaní umetniki. Koliko so posamezni avtorji res upodabljali *slovensko* višjo, preprosto ali nižjo nošo, pa je problem, ki ga je vsaj deloma nakazal in skušal rešiti avtor razprave.

Marija Makarovič

Banatske Here. Uredil Milenko Filipović. Posebna izdaja Vojvodanskog muzeja v Novem Sadu, Novi Sad 1958, str. 426.

Med redne objave, kakor je »Rad Vojvodanskih muzeja«, je Vojvodinski muzej v Novem Sadu uvrstil tudi izdajanje izrednih del. Sem sodi tudi zajetno delo »Banatske here«, ki jo je pripravilo osem različnih avtorjev, etnografov, lingvistov, biologov, zvečine muzejskih delavcev, in nekaj takih, ki sicer niso muzealci, a so dobri poznavalci Banata in njegovih ljudi, kakor to poudarja urednik v krajšem uvodu. Pod imenom »Hera«, »Era« ipd. je mišljena posebna srbska etnična skupina, ki živi v vzhodnem delu Banata, na tej in oni strani jugoslovansko-romunske državne meje. Tako ime vzdevajo njenim pripadnikom bližnji, »neerski« sosedje, medtem ko se ponekod imenujejo tako tudi sami prebivalci herskih vasi.

Uvodu sledi troje obsežnejših poglavij pod imeni: Območje in naselja banatskih her, Gospodarstvo in tehnologija, Družbeno življenje. Opisi so vselej pestro ilustrirani z diagrami, skicami in fotografijami. Raziskovalci so se v celoti posvetili sistematičnemu proučevanju pokrajine in njenih ljudi in so mimo tega upoštevali tudi pomožne vede, kakor je n. pr. lingvistika in terminologija, da bi tako ustvarili kar najpopolnejše zaključke. Hersko narečje je posebej proučil dr. Pavle Ivič, ki ga je pravilno uvrstil med severnosrbske dialekte, vendar pravi, da je izrazito individualen dialekt Vojvodine. V zaključni besedi je urednik združil nekaj podrejenih vprašanj v osnovnem vprašanju: Nastanek in razvoj skupine banatskih her. Tu ugotavlja najprej, od kod prihaja beseda Ero oziroma Hero. Beseda pomeni v osnovi Hercegovca. Vendar je znano, da uporabljajo besedo v tej obliki nehercegovski prebivalci večinoma v porogljivem pomenu. Zaradi poznejših premikanj prebivalstva iz Hercegovine se je tudi ime Hero, Ero razširilo iz ožjih meja Hercegovine naprej v Bosno, n. pr. okolice Rogatice v JV Bosni, mimo tega se je udomačila tudi med prebivalci Starega Vlaha v zahodni Srbiji in v neposredni okolici Užica. Tako imenujejo celotno užiško oblast največkrat ersko. Ime lahko zasledimo še naprej v zahodni Bosni in Liki, tok preseljevanja ljudi z dinarskega območja pa se ni ustavil na Donavi in Savi, temveč se je širil naprej v današnji Srem, Vojvodino in Romunijo.

Ponekod je ime prevzelo tudi povsem nov pomen. Tako ne označuje le Hercegovca v resnem ali porogljivem pomenu, marveč pomeni tudi nosača, to je postreščka, ali pa je prešlo v pomen hlapca ali tujega delavca sploh. Ime v takem pomenu se je ohranilo v Vojvodini, v današnji rabi pa ga uporabljajo v vzhodnem Sremu za Ličane, ki so prihajali sem kot gozdni delavci, ali pa so

se ukvarjali z najtežjimi fizičnimi opravili, kakor trdi Filipović. — Vendar prebivalstvo omenjene pokrajine Her v Banatu po vsej verjetnosti nima nobene prave zveze s »herami« te zadnje vrste, ker je znano, da se priimki v zvezi s tem imenom pojavljajo že davno prej, nego se je začelo odhajanje na sezonsko delo iz dinarskih oblasti v ravninska območja onkraj Save ali Donave.

Ob pomanjkanju pisanih virov je nemogoče določiti natančnejši izvor vseh banatskih her. Največ elementov po mnenju M. Filipovića vendarle govori v prid dinarski komponenti. Najzgovornejši dokaz za to je nedvomno ime, ki pa ni ostalo omejeno le na priškele iz dinarskega območja, ampak se je moralo razširiti še na staroselnike, to je srbsko prebivalstvo, ki je živelo v Banatu še pred velikimi gibanji, ki jih je med prebivalstvom na Balkanu in v Vojvodini povzročil prihod in pozneje odhod Turkov. Značilen pa je ob vsem tem pojav, da dinarska komponenta kljub svoji vitalnosti in v začetku tudi številčnosti v novi domovini ni posredovala ničesar, tudi jezika ne. Vzrok za to išče Filipović v tem, da so priseljenci prihajali v Banat iz dinarskih pokrajin počasi, skozi desetletja in da so bili staroselniki, ki so jih priškele z juga našli, kulturno močnejši in so jih zlahka asimilirali. Zgovoren dokaz za tako domnevo so številni elementi in pojavi iz materialnega in duhovnega življenja banatskih her. Če pa je danes srbska komponenta iz Pomoravja neznatna, je vzrok v tem, da so priseljenci iz krajev ob Moravi do danes že izginili, ali pa so se odselili naprej proti severu.

Cudno je še to, da se je tudi romunski element posrbil med herami. To velja kajpada za prebivalstvo na jugoslovanski strani, medtem ko se je na romunski strani izvedla romunizacija dela srbskega življa. Slednji ni mogel pretopiti češkega in ciganskega elementa, kar pa velja za ciganski element samo delno.

Delo je dragocen prispevek k nadrobnejšemu proučevanju ne le etnografije zaključenega dela Banata, ampak pomeni tudi znanstveno dognano objasnitev vprašanja, ki je desetletja sem zanimalo srbske etnografe, antropogeografe in delno tudi demografe. Ker je urednik izvajal zaključno sintezo na osnovi obširnega gradiva, pomeni delo »Banatske here« tudi eno najbolj obdelanih in raziskanih geografskih in etnografskih območij Jugoslavije. Slovenskemu etnografu daje obenem pobudo za nadrobnejšo obdelavo tistih slovenskih pokrajin, katerih prebivalstvo je glede izvora še dandanašnji skoraj nepreiskano. V mislih imam n. pr. Belo krajino, kjer čaka etnografe še marsikatera neraziskana uganka, ali problem haloških Bezjakov in prebivalstva obmejnih slovensko-hrvatskih pokrajin sploh.

Tončica Urbas

Cvetko Popović, Tehnika primitivnog lončarstva u Jugoslaviji. Posebni otisak iz Glasnika Zemaljskog muzeja u Sarajevu 1959.

Izraz »primitivno lončarstvo« pomeni v tej študiji lončarstvo ročnega kolesa in pa prostoročno obdelovanje gline. Avtor ugotavlja, da se je lončarstvo ročnega kolesa z nepremično osjo obdržalo v Evropi samo v Jugoslaviji, in to v območju Dinare. Zanimiva je ugotovitev, da v tistih krajih, kjer se je ohranilo ročno kolo v najširši rabi, ni prostoročnega lončarstva (Bosna, Dalmacija), pač pa je prostoročno lončarstvo ohranjeno v ženskem lončarstvu vzhodnih in južnih krajev Jugoslavije (Makedonija, Črna gora, deloma Srbija). V raziskovanju lončarstva ročnega kolesa prevzema avtor mestoma tudi nekatere elemente iz lončarstva nožnega kolesa, zlasti primitivnejšega (Vraneštica v Makedoniji, Ribniška dolina pri nas), obravnava nastanek in razvoj keramike z njenim pomenom v posameznih dobah gospodarskega in družbenega razvoja človeštva, in končno navaja ob tem mnenja mnogih domačih in tujih znanstvenikov, tako da ima razprava širši nego samo etnološki obseg in pomen.

Razprava obsega naslednja poglavja: Pomen primitivnega lončarstva, Survine, Orodje, Tehnika, Sušenje in pečenje ter zaključke.

Današnje primitivno lončarstvo je močno podobno sistemu pred stoletji, in zato ob njem lahko pojasnimo marsikatero vprašanje arheološke keramike.